

Inrichtingsjaar programmalijs digitaal burgerschap

Hoe helpen we bibliotheken invulling te geven aan een nieuwe rol om burgers te helpen om volwaardig deel te nemen en bij te kunnen dragen aan de digitaliserende samenleving? Die vraag stond centraal tijdens het inrichtingsjaar van de programmalijs digitaal burgerschap. In dit document kijken we terug op wat is opgeleverd en welke lessen we hieruit kunnen trekken.

Sporen

Het inrichtingsjaar was vormgegeven volgens onderstaande vijf sporen. Hieronder zie je wat elk spoor inhield.

Spoor	Toelichting
Spoor 1 Infrastructuur	Een organisatienetwerk voor digitaal burgerschap, op basis van een visie en strategie, en een verdere uitwerking en afbakening van de programmalijs
Spoor 2 Bouwstenen	Een pakket van bouwstenen dat bibliotheken toerust om digitaal burgerschap in te voeren als onderdeel van hun beleid en dienstverlening
Spoor 3 Experimenteren	De resultaten van het uitvoeren van pilots van POI's en bibliotheken om inzicht te krijgen in de lokale behoefte van volwassenen en jeugd, en welke ondersteuning nodig is voor een bibliotheek om de bouwstenen uit spoor 2 optimaal in te zetten voor het bevorderen van digitaal burgerschap. De bouwstenen worden in nauwe samenwerking met bibliotheken en POI's in pilots (door)ontwikkeld, verbeterd en getest
Spoor 4 Onderzoek	Een meerjarig onderzoeksprogramma naar digitaal burgerschap
Spoor 5 Routekaart 2022-2026	Op basis van de aangebrachte focus, de impactstrategie en de ervaringen in spoor 2 en 3 wordt een plan opgeleverd voor de inrichting van het programma in de periode 2022-2026. De Routekaart beschrijft de te zetten stappen en de voorwaarden die moeten worden vervuld om in netwerkverband met alle circa 140 lokale bibliotheken een plan en programma rondom digitaal burgerschap te ontwikkelen en uit te voeren. De Routekaart geeft invulling aan de in de opdracht van Stichting Pica genoemde implementatie en opschaling

Impactstrategie

Een betekenisvolle dienstverlening start met een goed doordachte impactstrategie, die laat zien op welke maatschappelijke vraagstukken het programma zich het beste kan richten, waar de grootste impact kan worden gerealiseerd en wat nodig is om daar te komen. Om die strategie te formuleren is het kernteam tijdens de eerste fase aan de slag gegaan met het uitvoeren van een probleemanalyse, op basis waarvan een [Theory of Change](#) (ToC) voor de programmalijs is opgesteld. De ToC laat zien dat er drie aandachtgebieden zijn waarbinnen bibliotheken van betekenis kunnen zijn en waarop de programmalijs zich kan richten:

1. **Weerbaarheid.** De steeds sterkere verweving van de 'echte' en de virtuele werkelijkheid brengt fundamentele sociale en culturele verandering teweeg. Publieke waarden zoals privacy en autonomie komen onder druk te staan en het wordt voor burgers steeds

moeilijker zich effectief te beschermen tegen de diverse vormen van cybercrime. Bibliotheken kunnen bijdragen aan de bewustwording van risico's en de weerbaarheid om daarmee om te gaan.

2. **Vaardigheden.** Bibliotheken bieden een plek waar mensen op een veilige en laagdrempelige manier kunnen kennismaken en experimenteren met technologie, bijvoorbeeld in maakplaatsen en medialabs. Zo ontwikkelen zij nieuwe vaardigheden en creativiteit en ontdekken ze nieuwe toepassingen. Dat helpt hen om beter de kansen te benutten die deze nieuwe wereld ons brengt.
3. **Actief participatief burgerschap.** Wie vaardig en weerbaar is, heeft meer regie en eigenaarschap over het eigen (digitale) leven. Vanwege hun centrale en toegankelijke plek in de lokale samenleving zijn bibliotheken een logische plek om de betrokkenheid van burgers bij de publieke zaak te faciliteren en stimuleren.

Bouwstenen

De landelijke programmalijn moet bibliotheken toerusten om rondom de brede maatschappelijke opgave, die is uiteengezet in de impactstrategie, lokaal betekenisvolle dienstverlening op te zetten. Hiertoe is tijdens de inrichtingsfase een set aan bouwstenen ingericht waarmee bibliotheken lokaal effect kunnen sorteren binnen deze opgave:

- De bouwsteen **Netwerk en Beleid** ondersteunt de bibliotheken hun strategie te formuleren op het gebied van digitaal burgerschap en bij het ontwikkelen en bestendigen van lokale netwerken en samenwerkingen. Instrumenten hiervoor zijn het Lokaal Plan, de ToC en de omgevingsscan.
- De bouwsteen **Programmering** biedt een bundeling van kansrijke en beproefde interventies voor bibliotheken om programmatisch invulling en uitvoering te geven aan hun Lokaal Plan.
- De bouwsteen **Expertise** is gericht op het vergroten van de aanwezige deskundigheid op het gebied van digitaal burgerschap binnen de bibliotheek.
- De bouwsteen **Communicatie** biedt een basisset aan tools die bibliotheken ondersteunen bij de communicatie over hun diensten en programma's rondom digitaal burgerschap.
- Met de instrumenten in de bouwsteen **Onderzoek** kunnen bibliotheken op basis van standaardindicatoren en meetinstrumenten rondom een aantal thema's aan de slag met het uitvoeren van evaluatie- en effectonderzoek, met centrale aandacht voor de mate waarin de activiteiten binnen de bovenstaande bouwstenen impact hebben op de vaardigheid, weerbaarheid en participatie van de beoogde doelgroepen.

Geleerde lessen

Tijdens de inrichtingsperiode zijn de volgende inzichten opgedaan, die worden meegenomen in de volgende fase:

1. Hoewel de instrumentenkoffer rijk is gevuld, behoeven de **toepasbaarheid** en de **gebruiksvriendelijkheid** ervan nog aandacht. Zo ontbreekt op plekken nog toelichting die kan helpen bij het in de praktijk inzetten van een interventie.

2. Het met elkaar verbinden van bibliotheken in een lerende community en het opzetten van een flexpool en *peer to peer learning*, kan ook bijdragen aan het **organiseren van informele ontmoetingen** tussen (coördinatoren van) bibliotheken. Daarnaast draagt dit bij aan **de bredere vertegenwoordiging van lokale bibliotheken binnen de programmaliijn**.
3. In het vervolg breiden we de **vertegenwoordiging van bibliotheken in het koersteam uit**. Specifiek zou dit idealiter een directeur van een kleinere bibliotheek zijn, die zich nog aan het begin bevindt van de route richting het verkennen, experimenteren, inbedden en verankeren van digitaal burgerschap.
4. Een ander belangrijk aandachtspunt is de **betrokkenheid van de doelgroep**. Hoewel vertegenwoordigers van de doelgroep soms een rol hadden in specifieke projecten, hebben ze relatief weinig inbreng gehad in het programma als geheel. Deze dialoog en co-creatie met de doelgroep kan op verschillende manieren binnen de programmaliijn een plek krijgen. Dit wordt een belangrijke voorwaarde voor het ontvangen van financiering, waarbij we bibliotheken graag ondersteunen.
5. Bibliotheken kunnen daarnaast **meer ondersteund worden** in een meer doelgroepgerichte aanpak door ze een instrument te geven waarmee ze een goede analyse kunnen maken van hun eigen werkgebied. Hiertoe hopen we het Lokaal Plan uit te breiden met een format voor een omgevingsscan.
6. Succesvolle implementatie is de komende jaren niet mogelijk als de mensen die het de komende jaren moeten gaan doen bij lokale bibliotheken niet voldoende kennis kunnen opdoen, over digitaal burgerschap en technologische ontwikkelingen, maar bijvoorbeeld ook over doelgroepen en co-creatie. Het **opleidingspakket** dat hierin moet voorzien moet daarvoor worden uitgebouwd.